

ks. Jan Dyduch

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Troska kard. Karola Wojtyły o wolność nauki

Kardynał Karol Wojtyła często powtarzał hasło: „Kościół sam ma stanowić o swojej nauce”¹. Hasło to odzwierciedlało zarówno sytuację nauki katolickiej w Polsce, jak i stanowisko Kardynała. Prześladowany Kościół w Polsce przez totalitarną dyktaturę komunistyczną, a w szczególności szykanowana nauka katolicka, której wolność była ustawicznie zagrożona, potrzebowała obrony. Roli tej podjął się Karol Wojtyła. Bronił on istnienia i działania Wydziału Teologicznego w Krakowie, następnie Papieskiej Akademii Teologicznej, organizował także struktury, które miały strzec wolności nauki katolickiej. Tę opatrnościową działalność prowadził jako arcybiskup krakowski, a potem jako pasterz Kościoła powszechnego, z tym że pełniąc ten urząd, zabiegał o wolność nauki w ogóle. Trzeba dodać, że wolność nauki katolickiej wymagała jego troski także po upadku dyktatury komunistycznej. Warto zatem, przynajmniej pokrótce, prześledzić tę świetlaną rolę kard. Karola Wojtyły, a następnie Jana Pawła II.

¹ Por. M. Jaworski, *Wykład inauguracyjny. Pierwsza uroczysta inauguracja roku akademickiego 2009/2010, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie*, Kraków 2009, s. 11–16 [dalej: Inauguracja].

1. Obrońca krakowskiej uczelni teologicznej

W październiku 1942 roku, kiedy nad Polską rozciągała się ciemna noc okupacji, Karol Wojtyła rozpoczął na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, działającym w podziemiu, swoje studia teologiczne, które kontynuował przez następne lata². Po ukończeniu studiów specjalistycznych w Rzymie na Uniwersytecie Papieskim *Angelicum* i uzyskaniu tam doktoratu wrócił do Krakowa. Tu, na Wydziale Teologicznym UJ, jego doktorat był nostryfikowany 16 grudnia 1948 roku. Tytuł rozprawy doktorskiej brzmiał: *Doctrina de fide apud S. Joannem de Cruce* (Zagadnienie wiary w dziełach św. Jana od Krzyża)³. Na tymże Wydziale została przeprowadzona procedura habilitacyjna Karola Wojtyły. Rozprawa habilitacyjna nosiła tytuł: *Próba opracowania etyki chrześcijańskiej według systemu Maxa Schelera*. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 1 grudnia 1953 roku, a wykład habilitacyjny 3 grudnia. Decyzja Rady Wydziału Teologicznego popierająca wniosek została skierowana do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, aby zatwierdziło Karola Wojtyłę jako docenta etyki i teologii moralnej⁴. Tego zatwierdzenia nie otrzymał ze względów natury ideologicznej, był to bowiem okres eskalacji ataków na Wydział Teologiczny ze strony komunistycznej władzy państwowej. Rezultatem tych ataków było usunięcie Wydziału z Uniwersytetu Jagiellońskiego pod pozorem przeniesienia do Warszawy, co dokonało się w wyniku uchwały Rady Ministrów 11 sierpnia 1954 roku. Ten bezprawny akt komunistycznego rządu z Warszawy miał w zamiarze unicestwić Wydział. Jego pracownicy, wśród nich Karol Wojtyła, nigdy się z tym aktem bezprawia i prześladowania nie pogodzili⁵.

Tymczasem Wydział Teologiczny prowadził nadal swoją działalność w pomieszczeniach Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie. Taką decyzję podjęła Stolica Apostolska, która akt usunięcia Wydziału Teologicznego z Uniwersytetu Jagiellońskiego uznała za bezprawie i postanowiła, że podlega on tylko najwyższemu zwierzchnictwu Stolicy Apostolskiej, zaś jego aktywność

² Por. A. Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, wyd. 2, Kraków 2000, s. 69.

³ Por. tamże, s. 99.

⁴ Por. tamże, s. 110–112.

⁵ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły o Wydział Teologiczny w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia”, 1994, t. 26, s. 298.

jest normowana wyłącznie prawem kościelnym⁶. Pracujący w nowych warunkach Wydział Teologiczny nadal był prześladowany przez państwowe władze komunistyczne. Po śmierci abp. Eugeniusza Baziaka 15 czerwca 1962 roku, bp Karol Wojtyła został wybrany tymczasowym rządcą Archidiecezji Krakowskiej jako wikariusz kapitulny. Ze względu na nowe obowiązki w roku akademickim 1962/1963 przestał prowadzić zajęcia na Wydziale Teologicznym. Podjął jednak nowe zadania wobec Wydziału jako jego wielki kanclerz. Te zadania zostały potwierdzone przez nominację na arcybiskupa krakowskiego 18 stycznia 1964 roku. Ich celem była także obrona ciągle prześladowanego i szykanowanego Wydziału Teologicznego i troska o jego przetrwanie.

Działania kard. Karola Wojtyły były wielokierunkowe. Przede wszystkim uświadamiał on wiernym rolę i znaczenie Wydziału Teologicznego, jego przeszłość, zasługi dla Kościoła i Ojczyzny, podkreślając krzywdę wyrządzoną nauce i kulturze polskiej przez jego usunięcie z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W jednym z listów, w kontekście wymieniania zasług Wydziału Teologicznego napisał: „Po tym wszystkim pozbawienie w 1954 r. Uniwersytetu Jagiellońskiego i Krakowa Wydziału Teologicznego nie mogło i nie może być rozumiane przez duchowieństwo i społeczeństwo katolickie inaczej, jak tylko jako bolesna krzywda wyrządzona Kościołowi, a zarazem najlepszym tradycjom kultury polskiej”⁷. Domagając się wolności dla działalności Wydziału, pisze dalej: „Jest rzeczą całkowicie jasną i zrozumiałą, że prawo stanowienia o sprawach teologii jako nauki musi należeć do Kościoła”⁸. Tę samą sprawę przedstawił całemu społeczeństwu w liście z 25 września 1972 roku pt. *Nauka jako dobro narodu, Kościoła i ludzkości*⁹, wydanym z okazji 500-letniej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika⁹.

W sprawie krzywdy wyrządzonej Wydziałowi Teologicznemu z żądaniem jej naprawienia kard. Karol Wojtyła wielokrotnie zwracał się do władz państwowych. W liście do premiera Piotra Jaroszewicza napisał: „...dokonana

⁶ Dekret Świętej Kongregacji Seminariorów i Studiów Uniwersyteckich, Nr 2295(59)4, 16 XII 1959, Archiwum Kurii Metropolitarnej w Krakowie [dalej: AKMK].

⁷ List do kapłanów w sprawie Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, 17 VII 1972, [w:] *Nauczyciel i Pasterz*, zebrał i opracował M. Jagosz, t. 1, Rzym 1987, s. 411 [dalej: NiP].

⁸ Tamże, s. 413.

⁹ Por. NiP, t. 1, s. 427–430.

przed 17 laty likwidacja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jest dotkliwą krzywdą wyrządzoną Kościołowi i społeczeństwu katolickiemu [...]. Wyrażam przy tym nadzieję, że rząd naszego państwa, w porozumieniu z Episkopatem znajdzie sposób naprawienia tej krzywdy wyrządzonej Kościołowi, a zarazem kulturze i historii naszego Narodu¹⁰. Naprawienie krzywdy miało polegać na przywróceniu Wydziałowi Teologicznemu jego poprzednich praw, a więc na jego powrocie na Uniwersytet, a także na uznaniu przez państwo stopni i tytułów naukowych nadanych poza Uniwersytetem.

Odpowiedzią władz państwowych było zazwyczaj milczenie, czasem wymijające deklaracje, tym bardziej że w latach siedemdziesiątych rozpoczęły się kontakty rządu polskiego ze Stolicą Apostolską. Sprawa ta wymaga odrębnego omówienia. Wszystko to jednak nie sprawiło naprawienia krzywdy wyrządzonej Wydziałowi Teologicznemu, co więcej – szykany wobec niego nie ustawały, a ich spektakularnym wyrazem było uporczywe skreślanie przez cenzurę państwową nazwy „Papieski Wydział Teologiczny”. Trzeba jednak stwierdzić, że pomimo tego, iż apele, prośby, żądania kard. Karola Wojtyły nie osiągnęły zamierzonego celu, nie były jednak bezowocne. Uchroniły one Wydział od zagłady, gdyż były skutecznym hamulcem dla bezwzględnego tępienia instytucji kościelnych przez dyktaturę komunistyczną¹¹.

Kardynał Karol Wojtyła starał się nie tylko o przetrwanie Wydziału Teologicznego, ale także o jego rozwój. Dbał o nadawanie stopni i tytułów naukowych, o rozwój kadry pracowników, o zaplecze materialne, o wydawnictwa i bibliotekę. Przedmiotem szczególnej troski byli studenci, których zachęcał do zdobywania magisteriów. W tym celu zainspirował i wprowadził system umów o współpracy naukowej¹². Dzięki jego staraniom Wydział Teologiczny uzyskał zaszczytny tytuł „papieski”, który został nadany oficjalnie dekretem Stolicy Apostolskiej 11 czerwca 1974 roku¹³. Zabiegi Kardynała o drugi Wydział zostały uwieńczone dekretem Stolicy Apostolskiej z 23 grudnia 1976 roku, erygującym w Krakowie Papieski Wydział Filozoficzny¹⁴.

¹⁰ List do prezesa Rady Ministrów PRL w sprawie Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie, 18 VI 1971, [w:] NiP, t. 1, s. 378–379.

¹¹ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała...*, dz. cyt., s. 305–306.

¹² Por. tamże, s. 306–312.

¹³ Zob. „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS], R. 67, 1975, s. 149–150.

¹⁴ Nr 645(76)13, Akta Kardynała Karola Wojtyły, EX-2, p. 293 [dalej: AKKW].

16 października 1978 roku kard. Karol Wojtyła został wybrany papieżem Kościoła powszechnego. Od tego czasu papież Jan Paweł II nadal opiekował się krakowską uczelnią teologiczną. Historycznym wyrazem tej troski jest erygowanie Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie poprzez motu proprio *Beata Hedvigis* z 8 grudnia 1981 roku¹⁵.

Papieska Akademia nadal potrzebowała ochrony Papieża, była bowiem również przedmiotem ataków i szykan ze strony władz komunistycznych w Warszawie. Cenzura państwowa skreślała jej nazwę, uczelnia nie była uznana przez państwo. Jan Paweł II różnymi sposobami wspierał Papieską Akademię w Krakowie i domagał się jej uznania na forum państwowym. Swoje poparcie dla Akademii wyrażał między innymi przez to, że spotykał się z jej pracownikami i studentami w czasie apostolskich pielgrzymek do Ojczyzny. Również często gościł ich w Watykanie. Podczas rozmów z najwyższymi przedstawicielami władz państwowych przypominał o niezłatwionej sprawie krakowskiej uczelni teologicznej. Ważną rolę odegrały kolejne orędzia papieskie kierowane na inauguracje roku akademickiego w Papieskiej Akademii. To wszystko zmieniało klimat i nastawienie wobec Akademii, a rozmowy na jej temat prowadzone między stroną kościelną a państwową, inspirowane przez Jana Pawła II, doprowadziły do jej uznania¹⁶. Sfinalizowała to ustawa z 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Polsce¹⁷. Uznała ona również inne uczelnie papieskie w Polsce, ponieważ Jan Paweł II zabiegał nie tylko o krakowską uczelnię teologiczną, ale także o inne uczelnie kościelne i katolickie w Polsce.

2. Inspirator struktur strzegących nauki katolickiej

Uznanie przez państwo polskie uczelni kościelnych i katolickich poprzedziła długa batalia o wolność nauki katolickiej w Polsce. Kierował nią przez wiele lat kard. Karol Wojtyła, który, jak zaznaczyliśmy wyżej, troszczył się o krakowską uczelnię teologiczną, ale nie tylko, bowiem przedmiotem jego troski były

¹⁵ AAS, R. 74, 1982, s. 369–372.

¹⁶ Szerzej na ten temat por. J. Dyduch, *Papież Jan Paweł II protektor Papieskiej Akademii Teologicznej*, [w:] *Symposium naukowe z okazji 16-lecia pontyfikatu Jana Pawła II*, red. J. D. Szczurek, R. Zawadzki, Kraków 1994, s. 107–121.

¹⁷ Dz.U. Nr 29, poz. 154, z późn. zm.

wszystkie uczelnie kościelne i katolickie w Polsce. On zainicjował utworzenie odpowiednich struktur, których celem miała być obrona wolności nauki, i przewodniczył ich działalności. Były to: 1. Podkomisja Studiów Episkopatu Polski, 2. Komisja ds. Nauki Katolickiej, 3. Rada Naukowa Episkopatu Polski.

W ramach posoborowej odnowy nauk teologicznych w Polsce zaistniała potrzeba powołania struktury, która zajęłaby się rozwojem nauk teologicznych, filozoficznych i innych humanistycznych, organizacją badań i wzajemną współpracą naukowców, również w wymiarze międzynarodowym, a także dowartościowaniem pozycji teologa, strzeżeniem wolności nauk kościelnych, organizowaniem publikacji badań naukowych i popularyzacją wiedzy teologicznej¹⁸. Dotychczasowa Komisja Studiów i Seminariów Episkopatu Polski stwierdziła, że wymienione wyżej zadania trzeba realizować i uznała, że to przekracza jej możliwości organizacyjne i personalne, dlatego wniosowała o własną strukturalną reorganizację¹⁹. Reorganizacji dokonała Konferencja Plenarna Episkopatu Polski 16 czerwca 1967 roku, powołując w ramach Komisji dwie podkomisje: 1. Podkomisję Studiów, 2. Podkomisję Seminariów Duchownych. Przewodniczącym Podkomisji Studiów został kard. Karol Wojtyła²⁰. 19 września 1967 roku kard. Karol Wojtyła zorganizował pierwszą konferencję nowej Podkomisji, ustalono wówczas program jej działania, który postanowiono przekazać Konferencji Episkopatu Polski.

Sporządzone sprawozdanie wymienia następujące zadania Podkomisji: „a) popieranie, pobudzanie, rozwijanie, organizowanie i koordynowanie prac naukowo-badawczych w zakresie teologii i nauk pokrewnych, b) czuwanie nad kierunkiem rozwoju teologii w Polsce, c) troska o szkolenie kadr naukowych w zakresie dyscyplin teologicznych i nauk pokrewnych, d) troska i czuwanie nad popularyzacją wiedzy teologicznej”²¹. Przywołany dokument otrzymał prymas kard. Stefan Wyszyński wraz z listem kard. Karola Wojtyły, w którym napisał: „Wyraźnie rysuje się konieczność przejęcia przez Episkopat pełnego kierownictwa w stosunku do nauki kościelnej w Polsce. Podkomisja

¹⁸ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków 2007, s. 80–81.

¹⁹ Protokół z nadzwyczajnego posiedzenia Komisji Studiów i Seminariów Episkopatu Polski, 7 III 1967, AKKW, FVI/344a.

²⁰ Pismo Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 8 IX 1967, AKKW, FVI/30.

²¹ Opracowanie *W sprawie konferencji i organizacji Podkomisji Studiów*, AKKW, FVI/31.

Studiów chce w tym właśnie kierunku służyć Konferencji Plenarnej, biorąc za wytyczne działalność Świętej Kongregacji Nauczania Katolickiego²².

Podkomisja Studiów skutecznie służyła rozwojowi nauki katolickiej. Jej wieloraka działalność spotkała się z uznaniem Plenarnej Konferencji Episkopatu, która w styczniu 1970 roku postanowiła ją przekształcić w strukturę o wyższej randze, mianowicie w Komisję ds. Nauki Katolickiej²³. Przewodniczącym nowo utworzonej Komisji został Karol Wojtyła, a jej skład był taki sam jak Podkomisji Studiów²⁴. Szczególnym przedmiotem zainteresowania Komisji był stan kadry naukowej w uczelniach teologicznych i wyższych seminariach duchownych. Po jego sprawdzeniu stwierdzono duże braki i podjęto starania o zwiększenie liczby i kwalifikacji pracowników naukowo-dydaktycznych²⁵. Kolejną sprawą, którą zajęła się Komisja, było wykształcenie teologiczne alumnów seminariów duchownych, a w szczególności uzyskiwanie przez nich stopni magisterskich. Szykany władz komunistycznych sprawiły, że przez lata absolwenci wyższych seminariów duchownych kończyli swoje studia, nie uzyskując stopni magisterskich. Była to także sprawa prestiżowa dotycząca wykształcenia kapłanów podejmujących pracę duszpasterską. Również stworzoną przez siebie sytuację władze komunistyczne wykorzystywały do traktowania seminariów duchownych jako „techników teologicznych”. Temu przeciwstawiał się kard. Karol Wojtyła w ramach działalności Komisji ds. Nauki Katolickiej. Postawił tezę, że należy dążyć do stopniowego zrównania absolwentów wyższych seminariów duchownych, pod względem stopni naukowych, z absolwentami wyższych uczelni świeckich.

Drogą prowadzącą do tego miała być współpraca wyższych seminariów z wydziałami teologicznymi. W ten sposób, pod kierunkiem kard. Karola Wojtyły, został wypracowany system umów o współpracy naukowej zawieranych między konkretnym wydziałem teologicznym i wyższym seminarium duchownym. System ten zainspirowany przez kard. Wojtyłę, został po latach uznany przez władze państwowe i do dziś owocuje dla dobra Kościoła i Ojczyzny²⁶.

²² List z 10 I 1968, AKKW, FVI/22.

²³ Por. K. Wojtyła, *Działalność Podkomisji Studiów*, AKKW, FVII/33.

²⁴ Por. tenże, Pismo z 14 II 1970, AKKW, FVII/34.

²⁵ Por. tenże, Pismo z 28 XII 1970, AKKW, FVII-4/117.

²⁶ Por. J. Dyduch, *Kardynał...*, dz. cyt., s. 99–101.

W ramach Komisji ds. Nauki Katolickiej funkcjonowały specjalistyczne sekcje pracowników naukowo-badawczych; miały one nie tylko znaczenie dla rozwoju katolickiej nauki polskiej, ale także jednoczyły i organizowały polskich uczonych. W sytuacji tamtejszych czasów, kiedy władze komunistyczne zniósłły wszelkie organizacje i stowarzyszenia katolickie, sekcje te, chociaż nie były organizacjami, ale posiadały pewien element konsocjacyjny, miały za zadanie ukazać siłę i potencjał polskiej nauki katolickiej²⁷. Dla rozwoju nauki katolickiej duże znaczenie miały kongresy teologów polskich. Komisja urządziła dwa takie kongresy: pierwszy 21–23 września 1971 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; drugi 14–16 września 1976 roku w Krakowie-Nowej Hucie-Mogile²⁸. Komisja podjęła współpracę z innymi gremiami Konferencji Episkopatu Polski, a także ze Stolicą Apostolską²⁹.

W trakcie prac Komisji ds. Nauki Katolickiej wyłonił się problem szczególnej potrzeby troski o liczbę i jakość kwalifikowanej kadry pracowników naukowych, prezentujących różne specjalizacje nauk teologicznych i innych z nimi związanych. Sprawa ta nurtowała Karola Wojtyłę już wcześniej, ale z całą ostrością ujawniła się już po utworzeniu Komisji ds. Nauki Katolickiej. Dlatego pisał: „Mając na uwadze realizację zadań, jakie zostały powierzone Komisji ds. Nauki Katolickiej, a do której należy troska o organizację i rozwój nauki katolickiej w naszym kraju, rzeczą nieodzowną jest powołanie w najbliższym czasie Rady Naukowej jako organu opiniodawczego w sprawach merytorycznych nauki katolickiej”³⁰. Organ ten powołała Konferencja Episkopatu Polski 28 czerwca 1972 roku, zatwierdzając statut Rady Naukowej Episkopatu Polski, jej przewodniczącym został kard. Wojtyła³¹.

Statut Rady Naukowej stwierdza: „W oparciu o zasadnicze prawo Kościoła do stanowienia w sprawach nauki katolickiej powołana została przez Konferencję Biskupów Rada Naukowa Episkopatu Polski jako organ doradczy i koordynacyjny w sprawach nauki katolickiej w Polsce, tak organizacyjnych,

²⁷ Zebranie Komisji, 2 XII 1970, AKKW, FVII-3/318.

²⁸ AKKW, FVII-1/184; AKKW, FVII-2/446.

²⁹ AKKW, GIV-3/309.

³⁰ Pismo do kard. S. Wyszyńskiego z 14 II 1970, AKKW, FVII-1/6.

³¹ K. Wojtyła, Referat na zebraniu inauguracyjnym Rady Naukowej Episkopatu Polski, 15 V 1973, AKKW, FVII-5/78.

jak i merytorycznych”³². Rada Naukowa przez swoją wieloletnią działalność przystosowała funkcjonowanie papieskich uczelni teologicznych w dziedzinie stopni i tytułów naukowych do obowiązującego w Polsce ustawodawstwa państwowego. Była poniekąd odpowiednikiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej funkcjonującej w państwowym systemie szkolnictwa wyższego. Ta działalność Rady była ze strony Kościoła istotnym argumentem w rozmowach z władzami państwowymi na temat cywilnego uznania przez państwo ważnych kanonicznie stopni i tytułów naukowych³³.

Czym była Rada Naukowa, jakie było jej znaczenie dla nauki polskiej, podsumował Jan Paweł II w czasie I pielgrzymki do Ojczyzny. Wówczas to spotkał się 5 czerwca 1979 roku z członkami Rady Naukowej w Częstochowie, do których powiedział: „W każdym razie w postawieniu tego problemu zawiera się dokładnie ta sama zasada, która przyświecała nam w Polsce w momencie powołania Rady Naukowej, a mianowicie, że Kościół musi mieć prawo i musi mieć środki stanowienia o swojej nauce”³⁴. W tym przemówieniu Jan Paweł II wyraził potrzebę i prawo do wolności w stanowieniu o nauce katolickiej przysługującej całemu Kościołowi.

3. Inspirujące spotkania z reprezentantami nauki

Podobny wydźwięk mają przemówienia, jakie Jan Paweł II wygłaszał podczas spotkań z ludźmi nauki i studentami, czy to w Rzymie, czy podczas podróży apostolskich do różnych krajów. Spośród licznych takich przemówień zajmiemy się trzema: 1. przemówienie do rektorów polskich uczelni akademickich 4 stycznia 1996 roku w Rzymie; 2. przemówienie do rektorów i przedstawicieli uczelni polskich 8 czerwca 1997 roku w Krakowie; 3. przemówienie do rektorów i pracowników nauki 7 czerwca 1999 roku w Toruniu. Spotkania te charakteryzują się tym, że uczestniczyły w nich reprezentatywne grona polskich uczonych wszystkich dyscyplin naukowych, czyli mówiąc najkrócej – przedstawiciele całej polskiej nauki. Stąd wskazania

³² Art. 1, § 1. Statut został opublikowany w aneksie do książki: J. Dyduch, *Kardynał...*, dz. cyt., s. 229–232.

³³ Por. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie 1954–1981*, [w:] *Wyższe szkolnictwo kościelne w Polsce*, red. J. Majka, Kraków 2002, s. 47.

³⁴ *Jan Paweł II na ziemi polskiej*, LEV 1979, s. 129.

i zasady, o których Papież mówił, dotyczyły całokształtu nauki polskiej, nie tylko nauki katolickiej, ale wszystkich jej dziedzin. Te zasady i wskazania można rozciągnąć i zastosować także do nauki w ogóle, niezależnie od tego, w jakim kraju czy regionie świata jest uprawiana.

Niezwykłe było spotkanie Jana Pawła II z polskimi uczonymi w Rzymie 4 stycznia 1996 roku. Sam Papież ocenił je następująco: „Nasze dzisiejsze spotkanie ma jednak charakter wyjątkowy, nie przesadzę, jeśli powiem historyczny. Spotkania, o których poprzednio wspominałem, obejmowały tylko niektóre wybrane środowiska. Dzisiaj natomiast po raz pierwszy jest mi dane spotkać się w Rzymie z rektorami uniwersytetów, uczelni akademickich z całej Polski. Jest to wydarzenie samo w sobie niezwykle wymowne”³⁵. Celem spotkania była wspólna troska o losy nauki polskiej, o jej przyszłość i rozwój. Papież nawiązał do czasów dyktatury komunistycznej, która ograniczając wolność nauki, spowodowała wiele strat i opóźnień. Dzięki odzyskanej wolności nauka może odrabiać zaległości. Jednak wolność zobowiązuje: „Dzisiaj cieszy się jednak wolnością i to jest wielka szansa, szansa, którą trzeba wykorzystać. Sytuacja wolności i demokracji wymaga od środowiska akademickiego wiele inicjatywy, wiele przedsiębiorczości, rzecz można i poczucia odpowiedzialności”³⁶. Papież przestrzegał przed nadużywaniem wolności, przed utylitaryzmem, przed bezwzględnym podporządkowaniem nauki korzyściom ekonomicznym, przed błędną antropologią, która redukuje człowieka tylko do wymiaru materialistycznego. Stawiał także zadania wyższym uczelniom, przypominając, że powinny mieć na celu nie tylko specjalistyczne wykształcenie, ale także wychowanie do pełnej ludzkiej osobowości. Uczelnie ponoszą bowiem w dużej mierze odpowiedzialność za życie duchowe i intelektualne narodu³⁷.

Podobną wymowę miało spotkanie 8 czerwca 1997 roku w kościele akademickim św. Anny w Krakowie, z okazji jubileuszu 600-lecia Wydziału Teologicznego UJ. Tym razem przedstawiciele nauki polskiej wypełnili po brzegi kolegiatę, a Papież w swoim przemówieniu podkreślił powołanie

³⁵ Przemówienie z 4 I 1996, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi”, R. 134, 1996, nr 1, s. 11.

³⁶ Tamże, s. 12.

³⁷ Por. tamże, s. 12–14.

każdej uczelni, którym jest służba prawdzie, dobru i wolności³⁸. Te wielkie wartości wzajemnie się przenikają i uzupełniają: „Dzięki wrażliwości moralnej zachowana zostaje bardzo istotna dla nauki więź pomiędzy prawdą i dobrem. Tych dwóch spraw nie można bowiem od siebie oddzielać. Zasady wolności badań naukowych nie wolno oddzielać od odpowiedzialności etycznej każdego uczonego”³⁹. Odpowiedzialna wolność uczonego kształtuje jego służbę prawdzie i dobru. Można powiedzieć, że podczas tego spotkania Jan Paweł II poniekąd nawiązał do swojej encykliki *Veritatis splendor*, która rozpoczyna się od słów: „Blask prawdy jaśnieje we wszystkich dziełach Stwórcy..., prawda oświeca rozum i kształtuje wolność człowieka”⁴⁰. Przywołana encyklika przeprowadza wysmienity wywód o powiązaniu prawdy z wolnością na kanwie słów Chrystusa „Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli” (J 8, 32)⁴¹. Przemówienie w kościele św. Anny, ubogacone jest licznymi wspomnieniami Jana Pawła II, nawiązującymi do czasów krakowskich, które uwypuklają jego troskę o wolność nauki.

Wymowne było spotkanie Jana Pawła II z przedstawicielami nauki polskiej w Toruniu 7 czerwca 1999 roku, bowiem wówczas podkreślił on głęboką więź między posługą Kościoła a powołaniem ludzi nauki. Nawiązując do różnorodnych spotkań ze światem nauki, które stały się integralną częścią papieskich podróży apostolskich po wszystkich kontynentach, powiedział: „Mówią one o głębokiej i wielorakiej więzi, jaka istnieje pomiędzy powołaniem ludzi nauki a posługą Kościoła, która w swej istocie jest diakonią prawdy”⁴². Wiele miejsca w swoim przemówieniu Papież poświęcił relacjom między rozumem a wiarą, nawiązując do encykliki *Fides et ratio*. Przywołał napisane w niej zdanie: „Wiara i rozum to jakby dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”⁴³. Rozłam między wiarą i nauką, tym bardziej ich przeciwstawianie, powodujeubożenie zarówno wiary, jak i nauki. Równocześnie zagraża człowiekowi i jego wewnętrznej jedności. Harmonia między

³⁸ Jan Paweł II, Przemówienie 8 VI 1997, [w:] *VI podróż apostolska Jana Pawła II do Ojczyzny*, red. A. Szczotka, Kraków 1997, s. 217–228.

³⁹ Tamże, s. 224–225.

⁴⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, 6 VIII 1993, wstęp.

⁴¹ Tamże, nr 31.

⁴² Jan Paweł II, Przemówienie z 7 VI 1999, [w:] *Pielgrzymka apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski 5–17 czerwca 1999*, Poznań 1999, s. 48.

⁴³ Tamże, s. 51.

rozumem i wiarą służy rozwojowi nauk i kulturze. Postęp nauki potrzebuje wolności, ale wolności opartej na kryterium prawdy i dobra⁴⁴.

Zakończenie

Karol Wojtyła był obrońcą i propagatorem wolności nauki katolickiej. System komunistyczny, który ciemnił Polskę podczas kierowania Kościołem krakowskim przez Kardynała poniekąd wymusił jego wieloletnie starania o zrealizowanie zasady „Kościół sam ma stanowić o swojej nauce”. Ta idea towarzyszyła mu także wówczas, gdy został pasterzem Kościoła powszechnego. Wtedy wyraźnie poszerzył swoją optykę, domagając się wolności nauki w ogóle, ale wolności opartej na prawdzie i dobru.

Cardinal Karol Wojtyła's Solicitude for Freedom of Science

Summary

Karol Wojtyła as archbishop of Kraków defended freedom of Catholic scientific research demanding from civil communist authorities in Poland autonomy for Catholic and church universities and high schools.

It was his initiative to establish the Commission for Catholic Science and the Academic Council at Episcopal Conference in Poland. The main aim of the bodies was to protect independence of Catholic scientific research. Wojtyła as John Paul II, as the Shepard of the Universal Church, took care of the freedom of science in general.

Keywords: Karol Wojtyła, John Paul II, the Commission for Catholic Science and the Academic Council at Episcopal Conference in Poland, freedom of science, communist dictatorship

⁴⁴ Por. tamże, s. 51–53.